

BŮH A ZLO Z POHLEDU PÍSMÁ, TEOLOGIE A LITERATURY

Walter Gross a Karl-Josef Kuschel, *Bůh a zlo*, Vyšehrad: Praha 2005, 212 stran.

Snad každý věřící se setkal s otázkou, jak je možné, že Bůh dopouští války, nemoci či různé přírodní katastrofy. Tato otázka, nejednou již tazatelem samotným předem zodpovězená, dává často člověku do ruky trumf ponechat Boha jemu samému a vydat se vlastní cestou ‚bez Boha‘. Utrpení tohoto světa se tak stává ‚ská-lou ateismu‘. „Nevěřím, protože, kdyby Bůh *byl*, pak by nebylo zlo.“ Tak zní snad nejčastější replika na různé pojaté snahy vysvětlit nebo alespoň nastínit spletitou cestu křesťanské či židovské *teodiceje*, tj. úsilí o ospravedlnění Boha (viz řecká slova *theos* – Bůh, *dikaios* – spravedlivý). Nově odpovědět na palčivou otázku zla se v knize *Bůh a zlo* snaží dvojice tübingských teologů, starozákonní badatel Walter Gross a v Čechách již díky nakladatelstvím Vyšehrad a CDK známý systematický teolog Karl-Josef Kuschel.

Při hledání nové odpovědi na otázku zla ve světě a jeho ‚spojitosti‘ s Bohem se autoři vyrovnávají se čtyřmi základními zdroji. Nejprve s *Písmem*, zde především se Starým zákonem (texty Iz 6 a Iz 45, Ž 88), pak se *starší teologickou tvorbou* Augustinem a Sv. Tomášem počínaje a Kalvínem a Leibnizem konče, poté s *moderní poválečnou literaturou* v podání Reinholda Schneidera, Wolfganga Hildesheimera, Elie Wiesela a Hartmuta Langeho a nakonec s *teologií ‚po Osvětimí‘* Hanse Jonase, Jürgena Moltmanna a Gisberta Greshakeho. Přihradí-li si čtenář k prvním zdroji také výklad Gn 1,3–5 o němž je v knize také nutně řeč, dojde k pozoruhodně symetrickému modelu: každý zdroj (tj. Písmo, starší teologie, literatura a novější teologie) nabízí čtyři různé návrhy interpretace teodiceje. Pouze, a to jistě ne náhodou, se s třemi návrhy počítá u posledního zdroje. Čtvrtý pohled zde nabízejí Gross a Kuschel sami. Tím se celá kniha uzavírá na číslovce šestnáct a je na každém z čtenářů, zda se jeho vlastní pohled stane oním sedmáctým, nebo zda dá za pravdu jednomu z již stávajících pohledů. Spektrum předkládaných pohledů, v nichž se počítá s Boží všemohoucností a dobrotou (Augustin), ale také například s tím, že myslet již samotnou existenci Boha je absurdní (Hildesheimer) nebo s potřebou teodiceu zodpovídat sporem či přímo vzpourou proti Bohu (srov. Ž 88 a Wiesel) anebo počítat s tím, že zlo je součástí ‚rizika stvoření‘ (Jonas), je natolik široké, že čtenář zůstane spíše u jedné z poloh nabízeného spektra, než že by vytvořil svůj vlastní *koncept* a svou vlastní odpověď. U Grosse a Kuschela, kteří si dali se stopováním dějin výkladu vztahu mezi Bohem a zlem pozoruhodnou práci, je tomu jinak.

Autoři knihy hned na počátku nahlašují s pozoruhodnou přímostí svůj úkol. Tím je „přiměřená řeč o Bohu“ (s. 11), k níž podle nich nepatří ani tradiční pojem Boha, v němž se zlo ‚přičítá‘ pouze člověku jako výrazu jeho ‚nezvládnuté‘ svobody, ani snaha vymanit Boha ze zodpovědnosti za zlo jeho spolupodílením se na utrpení. Gross a Kuschel tak vznášejí námitky „jak proti tradiční teologii a zvěstování, které činily za zlo odpovědným jen člověka a Boha vyřadily ze hry, tak i proti módní teologii, která se odvažuje manipulace s pojmem Boha“ (tamt.).

A důvod těchto námitek? „Obojí teologie se jeví s ohledem na směrodatná biblická svědectví i na soudobou zkušenost se světem jako nepřiměřená“ (tamt.). Člověku dneška zasaženému zlem podle autorů nepomůže ani ujištění, že Bůh trpí s ním, ani tvrzení, že zlo je daní za lidskou svobodu. Dané ujištění je pastoračně ‚hluché‘ a tvrzení teologicky ‚nepřipustné‘.

Přiměřená řeč o Bohu, nebo raději *k Bohu*, jak zdůrazňuje Kuschel, se musí vyrovnat především s ústředními místy Písma, kde se o utrpení a zlu píše v *přímé souvislosti* s Bohem a která činí Boha za utrpení přímo odpovědným. Tato skutečnost, kterou pobiblické koncepty teodiceje podle autorů knihy nezřídka opomíjejí nebo utišují nebo dokonce odmítají, musí být i nadále výchozím bodem při hledání odpovědi na otázku, jak spolu Bůh a zlo souvisejí. Otázka teodiceje musí „zůstat otevřená jak kvůli Bohu tak i kvůli člověku“ (s. 187), aby se Bůh nestal závislým na ospravedlnění z lidské strany, nýbrž aby sám sebe „tváří v tvář všemu zlu ‚ve svůj den‘ ospravedlnil“ (s. 190).

Grossův a Kuschelův pokus vidět otázku utrpení a zla v jiné než ‚tradiční‘ (Augustin...) či ‚módní‘ (Moltmann...) perspektivě se ukazuje jako více než potřebný, protože s těmito perspektivami počítá, nezlehčuje je, ale zároveň odkazuje zpět k prvopočátkům reflexe víry, při níž se vede rozhovor, ba až spor s Bohem (viz Ž 88) o jeho spravedlnosti a jeho *zodpovědnosti* za zlo v tomto světě. V době ‚po tsunami‘ a ‚po Srebrenici‘ doléhá otázka po zlu i Bohu nově, a proto je na ni potřeba také *nově* reagovat, aniž by při tom byla umlčena ústřední biblická svědectví. Právě díky nim se ukazuje, že každá odpověď z lidské strany má své konkrétní dějinné a teologické souvislosti, a proto ji nelze nikdy prohlásit za univerzální či absolutní. Z toho plyne autory až trýznivě zdůrazňovaný paradox: Má-li být otázka zla z Boží strany jednou definitivně odpovězena, tak musí zůstat z lidské strany otevřena a definitivně nezodpovězena, protože jedině tak zůstává Bůh Bohem, který může zlo a utrpení tohoto světa překonat a utišit.

Kniha *Bůh a zlo* se nechte rozhodně snadno. Je to dáno nejen jejím odborným záběrem, ale především vlastním *tématem*, které je tíživé a neustále aktuální. Proto je namísto ocenit nakladatelský počín Vyšehradu, který se vydání ujal. Celkovou kvalitu nové publikace podtrhuje dobrý překlad Jiřího Hoblíka.

Filip Čapek

DESEKULARIZACE

BERGER, Peter L., ed. *The Desecularization of the World. Resurgent and World Politics. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999, 135 s. (včetně rejstříku).*

Sborník vznikl trochu „na objednávku“ na základě spolupráce dvou institucí: Centra pro etiku a veřejnou správu (Ethics and Public Policy Center) a Institutu zahraniční politiky (Foreign Policy Institute), který je součástí University Johna Hopkinse (USA). Skládá se ze sedmi příspěvků, přičemž první nás uvádí do pro-